

Beskrivelse

over Aardalselven i Hjelmeland Præstegjeld Ryfylke Fogderi Stavanger Amt 1890

I Vassdragets naturlige Beskaffenhed

- a) Hvor lang er elven?
- b) Nedslagsdistriktet?
- c) Er Elvens løb stridt eller langsomt?
- d) Danner den Søer? Hvilke? Hvor store?
- e) Hvorledes er Elvebunden beskaffen?
- f) Er Vandet klart eller urent?
- g) Har elven gode Gydepladse? Disses udstrækning og beskaffenhed?

- a) 49 Km.
- b) 510 Km². (formenlig ved Hovedvasdragets og Tysdalselvens Sammenløb, deraf Hovedvasdraget 290 Km² og Tysdalselven 270 Km²).
- c) Fra Søen til Valheim ca. 4 Km No. 1. Fra Valheim til Bergeland 1 1/4 Km No. 2. Ved Bergeland deler Elven sig i 2 Armer, hvoraf den søndre fortsætter ca 5 1/2 Km til Gaarden Næs No. 1 - 3. Den nordre Arm gaar fra Bergeland til Tysdalsvandet ca. 1 Km No 1 - 2, ovenfor Bergeland tildels No. 3. Tysdalsv. 12 Km. Elven ovenfor Vandet ca. 1 Km, hvori Fisken kan gaa, No. 1 - 3.
- d) Tysdalsvandet ca 12 Km fra Bergelands og Valheims Grund til Gaarden Tysdal ovenfor Vandet.
- e) I den nedre Del Sandbund og Smaasten, derimod i den øvre Del ved Bergeland og Valheim til Næs noget grovere Bund, paa enkelte Steder bevoxet med grøn Mose. Ved Gaaarden Tvedt findes nogle lyse Lerhøle.
- f) Klart undtagen under Flom, da fører særlig den østre Arm endel grus og lerholdigt Vand.
- g) Udmærkede Gydepladse særlig ved Gaarden Svadberg og til Stenbroen ca. 1 1/4 Km. Ovenfor Stenbroen kan Fisken gyde paa en længere Strækning til Sandhøl ved øvre Valheim. Paa flere Steder i den søndre Elv fra Gaarden Tvedt til Næs er fortrinlige Gydepladse i Bjørgeelven (Bergelandselven) kan Fisken gyde ved Udfaldsosen ved Bergelandshølen og Halsehølen ovenfor Bergelandsbroen.

II Hindringer for Laxens Opgang

- a) Hvorlangt kan Laxen gaa i Hovedelven?
- b) Hvorlangt i enhver avf Bielvene?
- c) Findes der nedenfor dette sted nogen Fos eller annen Hindring, der vanskeliggjør eller for nogen tid standser Laxens Opgang?
- d) Hvor høit er det (de) Fald, der afskjærer Laxens videre Opgang?
- e) Er det praktikabelt at bringe Laxen længere op?
- f) Hvorlangt kan den isaafald gaa?
- g) Beskaffenheden af den derved indvundne Elvestrækning?

- a) Til Dybingshøl ovenfor Gaarden Næs ca. 12 Km fra Søen.
- b) I Bjørgeelven - Tysdalselven til Gaardene Tysdal og Flaten ca. 16 Km fra Søen.
- c) Nei.
- d) Ovenfor Dybingshøl kun nogle faa Meters Fald, men ca. 400 m længere op ligger Sendingsfos flere hundrede Meter høi.
- e) Muligens til de ovenfor Dybingshøl beliggende Høler og Stryg gennem de under d) nævnte 400 Meter, men det vilde ikke være synderlig Vinding.
- f) Ca. 400 Meter i Hovedelven.
- g) Nogle gode Høle og mindre Gydepladse.

III Elvens Tidsforholde

- a) Naar begynder Laxen at gaa op i Vassdraget ?
- b) Naar opphører Opgangen ?
- c) Hvormeget tidligere sees Laxen i Vassdragets nederste Del end i dets øverste Del ?
- d) Fangsttidens Begyndelse, Kulminasjon og Ende ?
- e) Naar indtræffer Gydetiden ?
- f) Vides det, naar Laxyngelsen udvandrer ?
- g) Pleier der være mange Vinterstøinger, og naar udvandrer disse ?
- h) Naar pleier Elvens Flomtider at indtræffe ?

- a) Som Regel først i Juni, det retter sig iøvrigt efter .. og Vandforholdene.
- b) Sidst i September.
- c) I Hovedelven 3-4 Uger. I Bjørgeelven og Tysdalsvandet 4-5 Uger.
- d) Juni; Slutningen af Juni og Juli; 14. September.
- e) Begyndelsen af Oktober.
- f) Antages at udvandre om Høsten Aaret efter at den er udklækket.
- g) Ja, det antages at staa mange i Tysdalsvandet og de øvre Dele af Elven. Efter Nytaar 1887 blev forsøgsvis fisket flere udgyde og udmagrede i den hele Elvestrækning mellem Hovedelven og Tysdalsvandet udover til Mai.
- h) Vaarflom i Mai, Høstflom meget variabelt, Vaar- eller Sommerflomme Høider notert af Hovedelvens- og Tysdalselvns Forening:

1897: 29/5-1/6	(109,5 - 118)	
1898: 19. - 20/6	(99,5 - 104)	
1899: 6. - 8/6	(98 - 124)	
1900: 9/5 og 5.- 6/6	(71)	
1901: 1/5 og 2.- 3/6	(69 - 70,5)	
1902: 28. - 29/5	(102,5 - 114)	Tallene viser
1902: 3. - 6/6	(103-108)	til notert
1903:30/5 - 3/6	(96,5 - 114,5)	høyde på
1904: 17. - 20/6	(107 - 132)	målestav.
1905: 17. - 22/6	(107 - 117,5)	

Høstflomme:

1897: 11/11	(121)
1897: 23/11	(167)
1898: 3/11	(165)
1899: 28/11	(182)
1901: 29/10	(118)
1902: 1/11	(118)

Målestavnoteringene er enkelte Aar ganske ubrugelige.

IV Fangstforholde

- a) Hvilke Fangstredskaber bruges, og hvilke ere de vigtigste ?
- b) De Fiskeberettiges Antal ?
- c) Hvormange af disse benytte sin Ret ?
- d) Er Elven skikket til Sportsfiskeri ?
- e) Er den, eller har den været bortleiet til Sports mænd ? For hvilken Sum ?

- a) 1890: Nøter (2), Garn (nogle faa) siden den største Del af Elven er bortleiet, væsentlig Stangfiske.
- b) 54.
- c) Ca. 40; dermed vil de fleste faa Del i Leien, da Elven i sin Helhed bliver bortleiet.
- d) Ja, god.
- e) Delvis siden 70-Aarene; omkring 2000 Kroner; cfr. Sportsbeskrivelsen.

V Laxemængden m. V.

- a) Inneholder Elven mest Lax eller Søørret ?
- b) Fangstens Størrelse i de sidste Aar ?
- c) Har den tidligere været større eller mindre ?
- d) Hvad Antages være Aarsagen til Forøgelsen eller Formindskelsen ?
- e) Hvorledes anvendes Fangsten ?
- f) Salgsprisen ?

- a) *Mest lax, kun lidt Søørret.*
- b) *I 10-Aaret 1880-90 omkring 1000 á 1200 kg aarlig.*
- c) *Meget større. I de den Gang brugelige Fiskeredskaber Sløer (slyer) fiskedes af de fleste Fiskeeiere saa meget Lax at de ofte i nogle Aar kunde salte 4 á 5 Våger hver. Det var ikke sjeldent at 2 Mand ikke orket at bære Fangsten hjem fra Sløen.*
- d) *Søfiske (Kilenot) og Notfiske ved Elvemundingen. Dette gjelder ved flere Vasdrag i Ryfylke brugelige Notfiske i Elvemundingen, fanges paa den maade at Redskabet trekkes i en Bue udenfor Elven som Ørene (Enderne) af Noten fastgjøres til Elvebreddene, derefter gaar Mandskaber et kortere eller længre Stykke op i Elven og jager Fisken ind i Noten der da trækkes i Land. Naar dette Fisket gjentas daglig eller flere Gange ugentlig maa det ha skadelig Indflytelse ikke alene derved at Stamfisken dræbes, men desuden der ved at Fisken som ofte skræmmes paa sin Vei til det øvre Vasdrag.*
- e) *Husbrug og til Salg.*
- f) *Lax 1 - 1,20 kr. pr Kg. Ørret 0,60 - 0,80 kr. pr. Kg.*

VI Om andre Fiskearter end Lax og Søørret m.V.

- a) Hvilke andre Arter findes i Vassdraget ?
- b) Ere disse Gjenstand for Fangst ? Naar ? Hvor ? Hvorledes ? I hvilken Udstrækning ?
- c) Kan den i Elven forekommende Laxerace skjelnes fra andre Laxeelve i Omegnen ? Hvorledes ?

- a) *Ferskvandsørret, Aal, i Tysdalsvandet meget Røier. Iflg. Baade skal Ørreten være fisket paa 1 bismerpund i Tysdalsvandet.*
- b) *Ja, til Husbrug. Aal derimod ikke Gjenstand for Fangst i den øvre Del af Vasdraget.*
- c) *Neppe iakttaget ?*

VII Hvad Andet der antages at være af Interesse

Laxeblege (Søblink, formentlig Søørret) søger meget paa Elven i September og Oktober Mnd, den er da paa en Vaarsilds Størrelse 20-30 cm. Saavidt vides, har intet Udklækkingsapparat været ved Vasdraget. Isgangen er ubetydelig, særlig nedenfor Bergeland; i kolde Vintre antages det, at en Del Rogn og Yngel dræbes av Elven paa flere Steder der den er saa grund at den bundfryser.

Iffg. Kanalvæsenets Vandstandsobservasjoner og derpaa udførte Beregninger, har Elvens Vandføring ved Tvedt Vandstandsmærke vært som følger (m³ pr. sek):

<u>Aar/</u>										
<u>Maaned</u>	1896	1897	1898	1899	1900	1901	1902	1903	1904	1905
Januar		4.5	58.8	20.2	6.0	14.8	45.0	18.2	4.26	40.8
Februar		14.8	31.0	18.9	7.15	7.0	8.74	48.7	4.37	33.8
Marts		15.9	18.0	31.0	2.68	10.5	5.05	51.9	4.57	7.0
April		8.5	8.7	17.9	9.25	20.8	6.46	24.2	10.84	5.8
Mai		46.0	41.1	52.5	45.5	57.5	33.8	67.	45.3	52.1
Juni		71.2	75.0	84.5	26.0	50.1	82.7	80.9	80.4	90.0
Juli	31.0	35.6	54.2	57.7	27.0	14.0	49.4	69.9	33.7	57.8
August	21.4	35.3	39.7	21.7	19.8	27.8	24.0	52.1	28.1	43.7
Septem.	26.95	33.9	45.9	20.3	39.8	13.6	24.4	38.5	11.5	47.8
Oktober	42.8	36.5	40.8	54.1	47.9	38.9	29.3	20.6	39.9	
Novem.	31.7	46.6	45.2	88.4	18.3	25.6	31.4	40.8	34.7	
Desem.	7.4	22.4	63.0	20.7	61.8	17.2	8.87	8.9	37.2	
<u>Gjennem-</u> <u>snitt</u>		31.0	43.8	41.1	26.2	25.0	29.1	43.4	28.0	

(Disse observasjonene/beregningene er påført i ettertid, sannsynligvis i 1905 af A. Landmark. Det samme gjelder vannstandsmålingene under pkt II Elvens Tidsforholde)

Bergen 1890
Joh. O. Simonnæs
(sign)